

“Moord en brand!”

Het leven in Geraardsbergen en de deelgemeenten in 1830-1860 op basis van morele statistieken en politieverlagen

Deel 3

Jacques DE RO

In de vorige twee vorige bijdragen hebben we op basis van de morele statistieken en politieverlagen het algemeen leefklimaat in Geraardsbergen tijdens de jaren 1830-1860 gepolst. Maar hoe verloopt het dorpsleven tijdens diezelfde periode in de vijftien deelgemeenten? Slechts een beperkt aantal van de onderwerpen, dat in de stad aan bod is gekomen, kunnen hier behandeld worden gezien de summere informatiestroom van het platteland naar de provinciehoofdplaats. Alles hangt af van wat de veldwachter doorspeelt aan de hogere instanties.

Maandelijkse rapporten van de arrondissementscommissaris

De “statistique morale”, die bij het ontstaan van België in het leven is geroepen om de provinciegouverneurs een zekere greep te bieden op het beleid in de diverse steden van hun grondgebied, geldt niet voor de talrijke landelijke gemeenten. Voor de deelgemeenten van Geraardsbergen gaat het overigens in 1850 om een totale bevolking van 14.755 inwoners. Toch ook hier krijgt hij kennis van de criminele feiten zoals diefstal, moord, seksuele delicten..., maar ook rampen, branden, stakingen enz. die er zich voordoen. Die kan hij lezen in de maandelijkse rapporten die hij van de arrondissementscommissaris ontvangt (!). Laatstgenoemde centraliseert alle informatie die hij krijgt van de gemeentebesturen, die op hun beurt een lijst samenstellen van alle processen-verbaal van de veldwachter. Door de grote hoeveelheid gegevens die maandelijks voor een heel arrondissement moeten verwerkt worden, worden

enkel de meest strikt noodzakelijke inlichtingen aan de gouverneur doorgegeven zoals datum, plaats en aard van het delict, naam van de dader (s) met leeftijd, beroep en woonplaats; naam van het (de) slachtoffer (s) met leeftijd, beroep en woonplaats... Slechts zelden wordt de strafbepaling vermeld. Naast de bundel “delicten”, komt ook nog een dossier “évènements extraordinaires” (“buitengewone gebeurtenissen”) elke maand op het provinciebestuur aan. Hierin zitten de kopieën van de processen-verbaal van woningbranden en natuurrampen in de diverse gemeenten van elk arrondissement.

Door het ontbreken van de morele rapporten in de deelgemeenten van Geraardsbergen, komen we niet te weten hoe in 1830-1860 bijvoorbeeld de publieke geest er is, welke de staat er is van de wegen en de verlichting (bijvoorbeeld in Idegem worden op het einde van de jaren 1830 de Dries en de Neerstraat gekasseid), welke openbare werken er zijn uitgevoerd (in

1856 wordt doorheen sommige dorpen de spoorweg aangelegd), of er sprake is van enige industriële of commerciële ontwikkeling (bijvoorbeeld Guillaume Mertens bouwt in 1855 een ruim opgevatte beenzwart- en luciferfabriek op de *Kleinen Hunnegemkouter* te Overboelare) en hoe de besturen omspringen met hun arme dorpsbewoners. Anderzijds zijn ook bepaalde rubrieken niet meteen van toepassing op het platteland zoals bijvoorbeeld de aanwezigheid van vreemdelingen, de legerleiding en de prostitutie. Toch krijgen de besturen van de deelgemeenten eveneens te maken met een aantal kwesties, dat in de stad aan de orde zijn. We bekijken ze hierna een voor een.

- herbergen en kroegen

Elk dorp rond Geraardsbergen kent tijdens het ancien régime één of meer herbergen en/of brandewijnhuizen. Dat is niet anders in de 19de eeuw. De herberg is een sociale ontmoetingsplaats, maar

(!) Maandelijkse rapporten van de arrondissementscommissaris van Aalst met betrekking tot misdaden & misdrijven en rampen die zich hebben voorgedaan in de deelgemeenten van Geraardsbergen vinden we terug voor de periode 1830-1850 in RAG, *Provinciebestuur 1830-1850*, nrs. 1996/1-2, 1997/1-2, 1999, 2000, 2002/1-2, 2003/2, 2005/1-2, 2007/1-2, 2009/1-2, 2010/1-2, 2011/1-2, 2012/1-2, 2013/1-2, 2014/1-2, 2016/1-2, 2018/A/1-2, 2018/B/1-2, 2019/1-2, 2022/1-3, 2023/1-2, 2024/1 (hierbij ontbreekt 1849 volledig) en voor de periode 1851-1860 in RAG, *Provinciebestuur 1851-1870*, nrs. 1383, 1384, 1385/1-2, 1386/1-2, 1387/2, 1388/1-2 (hierbij ontbreekt 1857 volledig).

ook een populaire trekpleister voor amusement en volksvertier. Vaak raken de gemoederen echter door de drank verhit en eindigt het in gewelddadigheden. Dergelijk gebeuren hebben we slechts eenmaal teruggevonden in een politiever- slag. Op 1 december 1839 ontstaat er na het sluitingsuur in herberg *De Kat* te Zandbergen een dispuut tussen enkele kroeggasten ⁽²⁾. Ze gaan er met elkaar op de vuist en er valt een lichtgewonde. Wie aan de vechtpartij heeft deelgenomen, staat nergens vermeld. Gezien het hier om een alleenstaand feit gaat, kan de vraag gesteld worden of de veldwachters landelijke herbergt- wisten aan de hogere autoriteiten wel doorgeven. Niet zelden doet men er alles aan om de dorpsge- meenschap, waar iedereen elkaar kent, van de buitenwereld af te schermen en worden er geen pot- tenkijkers geduld.

- markten, bevoorrading

Inwoners van de landelijke ge- meenten zorgen in de periode 1830-1860 door hun agrarische activiteiten meestal voor de eigen voedselvoorziening. Een aantal boerenfamilies bezoekt in Geraardsbergen wekelijks de markt waar zij hun landbouwpro- ducten tegen betaling aan de man brengen. Maar niet alle waar die op de marktdag wordt aangebo- den, is eerlijk verdiend. We hebben al eerder gezien hoe Catharina Van Audenrode uit Liedekerke bij Maximiliaan Dauwers in Nieuwenhove in 1830 twaalf kippen heeft gestolen en hoe ze enkele dagen later op de Markt te Geraardsbergen, waar ze de gesto- len kippen te koop aanbod, door de stedelijke politie is opgepakt. Dergelijke gang van zaken is in deze periode eerder uitzonderlijk, kleine diefstallen niet te na gespro-

ken zoals het vervreemden van een zwarte broek en 5,25 frank door koewachter François Cornil in zijn dorp Zarlardinghe op 11 september 1835. In diezelfde gemeente wordt anderhalf jaar eerder, op 6 april 1834, haver gestolen op een veld van de weduwe van Jean-Baptiste Carryn uit Goeferinge. De da- ders zijn Louis van Nieuwenhove, Pierre Brootcoorens en een andere niet met naam genoemde jonge- man met dezelfde familienaam. Diefstal van veldgewassen zijn tijdens die eerste jaren na de Belgische onafhankelijkheid eerder zeldzaam. Alleen Zandbergen, een dorp waar tijdens de crisisjaren 1840 samen met Waarbeke geen diefstallen worden vastgesteld, heeft in 1832 wel met dit pro- bleem te kampen. Op 13 augustus steelt Pierre-Joseph Plasschaert er aardappelen van zijn dorpsge- noot Philippe Neirinckx en twee weken later, op 26 augustus, gaat hij er, samen met zijn echtgenote Agathe Van Vreckem, Constance Lommes en Augustin Van Kerckhove, aan de haal met appels uit de boomgaard van landbou- wer Jean-Baptiste Van Israel. De veldwachter omschrijft de dieven als "*fainéants*" (nietsdoeners). Op 7 november wordt proces-verbaal opgemaakt voor François Cappiau en Pierre Malfroit, dagloners in Zandbergen. Zij zouden zich onwetmatig een deel van de weide met nagras van Pierre Cooreman, landbouwer te Idegem, toegeëi- gend hebben ⁽³⁾.

Maar de meeste dorpsbewoners leven tijdens de jaren 1830 rela- tief goed van de opbrengst van hun land. Daarnaast halen heel wat onder hen een inkomen uit de productie van lijnwaad, dat zij naast etenswaren wekelijks op de markt in Geraardsbergen aanbren- gen. In zowat elk huisge-

zin is een houten spinnewiel of een handweefgetouw aanwezig. Quasi alle gezinsleden spinnen om werk te geven aan één wever ⁽⁴⁾. Deze huisnijverheid met vlas als basisgrondstof is dus nauw ver- bonden met het landbouwleven. Omstreeks 1840 komt er echter een kentering: overal in het Vlaamse land gaat de vlascultuur achteruit ten gevolge van de daling van de vlaprijzen, de toename van de im- port van onverwerkt vlas, evenals de daling van de uitvoer van vlas en lijnwaad. Daarnaast verdringen geleidelijk de kwalitatief beter mechanisch geweven stoffen het ruwere handgeweven lijnwaad ⁽⁵⁾. Hiermee raken heel wat landbou- wersgezinnen een belangrijk deel van hun bestaansinkomen kwijt. Aanvankelijk is de toestand op het platteland nog houdbaar en leven de boeren van hun velden en dit zolang de oogsten genoeg opbren- gen...

Een eerste golf van voedseldief- stallen

Toch moet de verpaupering van de plattelandsbewoners al vroeger zijn begonnen. Uiteindelijk heeft de economische laagconjunctuur een belangrijke impact op deviant gedrag. Het gaat dan vooral om het stelen van veldgewassen. We noteren een eerste diefstal van truffels op een veld te Zarlardinghe op 26 augustus 1838 door Dominique Ciré, zonder beroep en woonach- tig in dezelfde gemeente. Twee jaar later, op 19 maart 1840 wordt eveneens in Zarlardinghe een poging van diefstal van aardap- pelen bij Catherine Roman door onbekenden, vrijdeld. Het duurt nog tot 1843 alvorens een eerste golf van inbraken en diefstallen plaatsgrijpt op het platteland. Een deel van de verarmde landbouw- bevolking lijdt honger. Dit gaat

⁽²⁾ J. DE RO, *De dorst van Geraard...*, p. 185: herberg *De Catte* bestaat sinds 1794; RAG, *Provinciebestuur 1830-1850*, nr. 2009/1.

⁽³⁾ RAG, *Provinciebestuur 1830-1850*, nrs. 1996/1, 1998/1, 2000, 2002/1.

⁽⁴⁾ *Enquête sur l'industrie linière...*, p. 61.

⁽⁵⁾ J. DE RO, *In de schaduw van het "Manchester van het Vasteland": textielbedrijven in de XIXe eeuw. Deel 1*, in *De Heemschutter*, 2003/189/13.

gepaard met een migratie van de dorpen naar de stad. We hebben hoger gezien dat vanaf 1843 heel wat inwoners uit de dorpen afzakken naar Geraardsbergen om er te bedelen. Sommigen gaan ook uit stelen. Het zijn vooral verarmde dagloners, arbeiders, spinsters, wevers en landbouwers. Zij hebben het gemunt op aardappelen, een belangrijk basisvoedsel. Tijdens de nacht van 10 op 11 maart 1843 worden bij Philippe De Vuyst in Ophasselt aardappelen gestolen. De dievegge Thérèse Anteau, echtgenote van Francies De Vuyst (een familielid van het slachtoffer?), wordt gevat. Op dergelijke diefstal, die nadien een ware plaag wordt, wordt op dat ogenblik nog zwaar getild, want Anteau moet hiervoor twee maand de cel in. Nog in dezelfde gemeente wordt op 14 juni door onbekenden ingebroken bij weduwe van Dalem. De buit omvat zes zakken aardappelen. Een derde diefstal van aardappelen door onbekenden gebeurt later in het jaar, op 21 oktober, bij François Mangelinckx in Onkerzele. Ook graan en bloem, twee basisproducten voor het bakken van brood, zijn gegeerd. Bloem verdwijnt bij Auguste van den Bossche in Ophasselt op 3 juni en anderhalf jaar later, tijdens de nacht van 17 op 18 oktober 1844, bij een inbraak bij Antoine Vander Putten in Moerbeke. Graandiefstallen gebeuren alleen tijdens de zomermaanden: op 13 augustus 1843 te Smeerebbe-Vloerzegem door Godelieve en Catherine van Sturtegem, spinsters in voornoemd dorp en op 25 juli 1844 te Zarlardinghe door Romain De Geyter. Een ander misdrijf is de vervreemding door onbekenden van vier kalkoenen en acht kippen te Grimminge tijdens de nacht van 12 op 13 mei 1843.

Naast voedsel graait men ook al eens spullen mee met een gebruikswaarde zoals kledij en huisraad. Telkens zijn de daders niet gekend. Op 14 mei 1843 worden te Nederboelare bij Antoine Posschelle 2 hespen, borden en een zilveren uurwerk gestolen. Amper een paar dagen later, tijdens de nacht van 17 op 18 mei 1843 verdwijnen in dezelfde gemeente een deken en twee beddenlakens. Op 9 mei 1843 wordt bij Anne Cornail in Grimminge ingebroken, waarbij huishoudgerief en klederen worden ontvreemd. Ten slotte krijgt ook Catherine Beirnaert te Overboelare tijdens de nacht van 11 op 12 oktober bezoek van dieven, die in de duisternis verdwijnen met meubels en klederen (6).

Algemene plundering tijdens de hongerejaren 1846-1847

Een tweede golf van inbraken en diefstallen rond Geraardsbergen situeert zich tijdens de jaren 1846-1847. De aanleiding hiertoe is de aardappelziekte die in 1845 opduikt in de omgeving van Kortrijk. De ziekte verspreidt zich vrij snel met diverse intensiteit over heel Europa. In plaats van 849.309.717 kg, wordt er dat jaar in België slechts 110.350.900 kg geoogst. In Oost-Vlaanderen gaat zelfs 90,7 % van de aardappeloogst verloren. Het jaar 1846 is nog rampzaliger ten gevolge van klimatologische omstandigheden, de rogge maar ook andere graangewassen bederven op de velden (7). Ignatius Vanden Bossche (1784-1851), overste van het Sint-Jozefsinstituut, geeft een eigen relaas over de aardappelcrisis: "Op het eind de van de maand juli 1845 kwam er een plaag aan de aardappelen, eerst aan de vroege witte, dan aan de late rode; het kruid werd zwart en verdroogde

op de struiken. De aardappelen waren nog juist goed genoeg om ze aan de beesten op te voeren. De mensen uit Geraardsbergen en omliggende dorpen begonnen novenen tot Sint-Antonius. De ziekte droeg immers de naam van sint-antoniusvuur. Deze plaag was oorzaak van een ware hongersnood, want de meeste mensen konden de dure aardappelprijzen niet betalen, te meer dat de weef- en garende industrie stil lag... Het werd nu nog erger omdat vele boeren uit schrik voor de ziekte zeer weinig aardappelen hadden geplant. De weinige die geplant waren, werden uit vrees voor de ziekte zeer vroeg van het veld gehaald, maar rotten in de kelders. Het graan werd nu zó duur dat het slechts door de rijke mensen kon worden opgekocht. De grootste miserie regeerde in de twee Vlaanders, vooral onder de wevers, die zonder werk zaten. Veel mensen stierven van honger en ellende (...)" (8). Vanden Bossche rept hier met geen woord over de rooftochten op het platteland naar al wat eetbaars is. Wie honger lijdt, doet er alles aan om in leven te blijven en gaat noodgedwongen, ook al is de pakkans groot, uit stelen. Behalve Waarbeke en Zandbergen, blijft geen enkele gemeente hiervan gespaard. We vermoeden dat de aangiften of vaststellingen van diefstal, die hun weerslag vinden in het bronnenmateriaal, slechts een zwakke afspiegeling is van wat echt op de velden is gestolen. Of de daders voor hun misdrijf ook gerechtelijk worden vervolgd in deze periode van algemene hongersnood, komen we niet te weten. Maar misschien laten ze zich ook opzettelijk oppakken en krijgen ze dan toch te eten, ook al is het in gevangenschap. Dat men de daders vaak zwaar aanpakt, ongeacht geslacht en leeftijd, vernemen we in *De Volksverdediger* van 1 augustus 1847. Hierin wordt

(6) RAG, Provinciebestuur 1830-1850, nrs. 2002/1, 2007/1, 2010/1, 2013/1, 2014/1.

(7) J. NEUVILLE, *La condition ouvrière au XIXe siècle. Tome 1: L'ouvrier objet*, Brussel, 1976, p. 62.

(8) Over de figuur Ignatius Van Den Bossche: M. VAN KERCKHOVEN, *Noemenswaardige mannen en vrouwen uit het rijke verleden van Geraardsbergen XIIIe eeuw-XXe eeuw*, Geraardsbergen, 1977, p. 180-182; L. H. DE KORT, *Constant Willem Van Crombrughe, stichter der Paters Jozefieten, der Dochters van Maria en Jozef, der Zusters van Sint-Jozef en der Zusters van Maria-Jozef. Zijn leven en zijn werk*, Melle, 1965, p. 102-103.

het schrijnende verhaal gebracht van een meisje van negen of tien jaar uit Onkerzele dat opgesloten wordt omdat ze enkele aardappelen op andermans veld heeft gerooid. Ze hoopt via de traliën uit haar cel te ontsnappen, maar raakt ertussen gekneld en wordt verwond. Wanneer ze bevrijd wordt, wacht haar nog het transport naar Oudenaarde...

Degenen die nog een veld met aardappelen of erwten bezitten, leven met de schrik bestolen te worden. Sommige landbouwers stellen dan ook een of meerdere zogenaamde *meerschwachters* aan, die dag en nacht moeten waken over de velden. Maar deze bewakers gaan soms zelf in de fout, zoals een zekere Cromphout uit Moerbeke. Hij slaagt erin hooi van de velden die hij moet bewaken, te verkopen. Naderhand wordt hij toch aangehouden.

Bekijkt men het aantal diefstallen van enkele voedselproducten, maar ook van kledij en hout (om de winter door te komen) per deelgemeente, dan steken Onkerzele en in mindere mate het kleinere en minder bevolkte

Smeerebbe-Vloerzegem torenhoog uit boven de andere dorpen waar duchtig is gestolen. Natuurlijk kan hier tevens de tolerantiegraad van de andere dorpsbewoners of de mildheid van de veldwachter een rol gespeeld hebben. Maar statistisch gezien hebben in deze beide gemeenten de inwoners het hardst geleden onder de hongersnood. Ook hier registreren we in dezelfde periode de meeste geweldsdelicten. In Nederboelare en in Idegem wordt slechts eenmaal een voedseldief gevat, terwijl in Waarbeke en Zandbergen er zelfs helemaal geen sprake is van voedseldiefstal. Indien er weinig of geen voedsel in een bepaald dorp wordt gestolen, betekent dit echter niet dat daar geen mensen honger lijden. We stellen vast dat heel vaak de dorpsbewoners uit stelen gaan in een naburige gemeente uit schrik maar ook uit schaamte herkend te worden door de eigen dorpsgemeenschap en tegelijk in de hoop niet herkend te worden op vreemd grondgebied. Ten slotte zijn heel wat vrouwen betrokken bij de voedseldelicten, wellicht de enige vorm van deviant gedrag dat in die tijd maatschappelijk is

aanvaard.

Diefstal van aardappelen is veruit het meest voorkomende voedseldelict. De eerste aardappeldiefstallen vinden plaats te Smeerebbe-Vloerzegem op 24 januari 1846. Onbekenden breken die dag binnen in de boerderij van Pierre Vlassenbroek. Zij beproeven daarna hun geluk bij zijn naaste buurman Celestin Van Damme, eveneens landbouwer, maar deze mislukt. Opnieuw in dezelfde gemeente, worden op 24 augustus op twee verschillende plaatsen aardappelen geroofd. De dieven zijn enerzijds Joseph Schoupe, arbeider, en anderzijds Marie-Jeanne De Boe en Amélie De Paepe, beide spinsters. Zij wonen allen in de gemeente waar zij het misdrijf plegen. Op 9 september wordt Dominique Van Leuven, schoenlapper te Zarlardinghe, betrapt tijdens het stelen van aardappelen in zijn dorp. Tijdens de nacht van 10 op 11 november breekt Albert Pilaet in bij De Clippele te Overboelare en gaat er aan de haal met aardappelen. Hetzelfde gebeurt een maand later, op 7 december, te Smeerebbe-Vloerzegem. Hier wordt Pierre Derde beroofd door Joseph Vanden Berge, arbeider en woonachtig in dezelfde gemeente.

In het jaar 1847 bereikt de landbouwcrisis in combinatie met het wegvallen van de lijnwaadproductie in de dorpen haar hoogtepunt, wat dramatische gevolgen heeft voor de plattelandsbevolking. Er wordt massaal geplunderd, in de eerste plaats landbouwproducten. Vanaf de maand juli noteren we de eerste aardappeldiefstallen. In Goferdinge gebeurt dit op 10 juli door een zekere Soetens, op 11 juli door Jeanne-Catherine De Cubber, spinster en op 22 augustus door Pauline Vander Stricht, eveneens spinster. Opvallend is dat de daders allen afkomstig zijn uit de naburige gemeente Zarlardinghe. Hetzelfde fenomeen doet zich voor te Nieuwenhove,

De aardappelziekte die in 1845 in geheel Vlaanderen opduikt is tijdens de daaropvolgende jaren de directe aanleiding van een golf van inbraken en voedseldiefstallen op het platteland rond Geraardsbergen.

Tabel 2: aantal diefstallen van diverse voedselproducten, van kledij en hout per deelgemeente tijdens de periode 1840-1848

gemeenten	aardappelen	rapen	erwten	graan	bloem	brood	vlees	kledij	hout	totaal
Goferdinge	3			2			1			6
Grimminge							1	1		2
Idegem				1						1
Moerbeke					1			1		2
Nederboelare	1									1
Nieuwenhove	2		1			1				4
Onkerzele	14	3	2				2		4	25
Ophasselt	3				1		2			6
Overboelare	2			1		1	1	2		7
Schendelbeke	2	1								3
Sm.-Vloerz.	6	4		3		1	1		2	17
Viane	1							1		1
Waarbeke										0
Zandbergen										0
Zarlardinge	3			1	1	1	1	1		8

waar aardappelen gestolen worden door mensen uit Zandbergen: Lucie Pap, spinster op 3 juli en Amélie Maudens, eveneens spinster op 16 juli. Onkerzele is de uitgelezen gemeente voor aardappeldiefstallen. Zoals we hoger hebben gezien, zijn hier een aantal hongerige Geraardsbergenaars naartoe getrokken om wat eten te vinden. Maar ook mensen uit het dorp zelf zijn op zoek naar aardappelknollen. Regelmatig moet de veldwachter proces-verbaal opmaken. Het schrikt sommigen niet af, nadat ze gevat zijn geweest, opnieuw uit stelen te gaan. En vaak lopen ze een tweede maal tegen de lamp. Wellicht is dit een aanwijzing dat zij niet gestraft zijn geweest of moet de honger onhoudbaar zijn. Christine Roossens, dagloonster wordt op 11 juli op heterdaad betrapt tijdens het stelen van aardappelen, op 29 augustus wordt zij een tweede maal gevat voor dezelfde feiten. Frederic Spitaels, arbeider, spant de kroon. Op 16 juli wordt hij voor aardappelroof samen met Rosalie Pennewaert, dagloonster gevat. Diezelfde dag wordt hij voor hetzelfde misdrijf een tweede maal betrapt en op 8 augustus een derde maal. Nog op diezelfde 16 juli worden Jean De Meyer en op 27 juli Catherine Collyns voor dezelfde wandaad opgepakt. In

Schendelbeke stelt de veldwachter op 8 en op 14 juli een proces-verbaal op voor aardappeldiefstal. De dieven zijn Isabelle Cauwels, spinster uit Smeerebbe-Vloerzegem en Adrien Daneels, dagloner en woonachtig te Schendelbeke. Op 30 juli slagen Charles-Louis Vande Cassyen en Jean-Baptiste Caston, beide dagloners, er niet in om in hun dorp Zarlardinge aardappelen te stelen. Ten slotte noteren we nog twee misdrijven van dezelfde aard in Smeerebbe-Vloerzegem op 31 juli door Amélie Bruckevar, spinster in deze gemeente, en op 30 augustus door Caroline Dauw, eveneens spinster maar uit Idegem.

Rapen, graan, erwten en al wat eetbaar is

Terwijl aardappelen vooral tijdens de zomermaanden met de nieuwe oogst de aanzet zijn voor voedsel-delicten, geldt dit voor rapen tijdens de winter. Op 15 januari 1846 wordt Pierre Derniest, arbeider in zijn dorp Schendelbeke betrapt tijdens het stelen van rapen. Precies een jaar later, op dezelfde datum, worden in het naburige dorp Smeerebbe-Vloerzegem Joseph Goedvriend en Jacques Boegion, arbeiders uit Idegem, voor hetzelfde misdrijf opgepakt. Diezelfde winter zijn er in dit dorp nog minstens

twee rapendiefstallen: op 25 januari gepleegd door Pierre Wymeersch, arbeider en op 15 februari door Rosalie Daems, spinster en Jean Temmerman, arbeider. Zij komen allen van het naaste dorp Idegem. In Onkerzele zijn rapen nog op 29 november 1847 eveneens een aanleiding tot stelen voor verpauperde dorpsbewoners. De ene diefstal wordt gepleegd door Medard De Poorter en Waltère De Nutte, beiden arbeiders en de andere door Thérèse de Schuyteneer, Christine Roosens en Thérèse De Boe, allen spinsters te Onkerzele. De spinsters zijn bij hun aanhouding weerspanning tegen de veldwachter.

Graan wordt gemalen tot meel, een onmisbaar ingrediënt voor het bakken van brood en dus een belangrijk voedselproduct. Graandieven worden alleen tijdens de zomer van 1847 opgepakt. In Smeerebbe-Vloerzegem zijn dit Christine en Natalie Vanden Berghe, spinsters op 2 juli en op 30 juli Bernard Anckaer, bedelaar. Ze zijn allen afkomstig van de plaats van het misdrijf. Op 8 juli steelt Jean Vande Catsyen, arbeider aren graan in zijn dorp Overboelare en op 20 augustus Sophie Pielaet, spinster te Zarlardinge, in de aangrenzende gemeente Goferdinge. Dat ook bloem en brood gestolen worden is

Een meisje uit Onkerzele in de gevangenis

Zondag 11. Was hier uit de gemeente Onkerzele een meisje van 9 of 10 jaren in de gevangenis gebracht; die kleine had zich pligtig gemaakt aen de yselyke misdaed van eenige aerdappelen op het veld gestolen te hebben. Schrikkelyk is het wanneer men er aen denkt dat een vierde, ja meer nog, der bevolking onzer provincie of zich dood hongeren of stelen moest!!

Men had het kind in eene plaets opgesloten waervan de vensters met yzeren staven bezet zyn, wel tamelyk dicht by elkander. – Eenige uren daarna hoorde een buermeisje in de gevangenis op eene zonderlinge wyze haer droevig jammeren en sleenen; hierdoor getroffen ging zy daarvan den cipier verwittigen, en beide traden binnen om te zien wat er gaende was. De kleine gevangene was op de venster geklommen en meende tusschen de yzeren staven weg te geraken, en had zich het hoofd er tusschen geprangt, zodat zy noch voor noch achterwaerts kon komen; al worstelende had zy den steen waerop haere voeten droegen verlooren, zoo dat zy met het hoofd vast hoog dat daer al de zwaerte van het lichaem droeg. Spoedig liep men er naertoe, maekte het kind los dat sterk bezeerd was, en men bracht het alle mogelyke hulp toe.

'S anderendags is het meisje naer Audenaerde geleid...Moge dergelyke gevallen zich niet meer vernieuwen.

*De Volksverdediger,
1 augustus 1847, p. 2, k. 2-3.*

niet verwonderlijk. Op 7 februari 1846 wordt bij Pierre De Deyn te Nieuwenhove ingebroken en gaan onbekenden er met brood aan de haal. Enkele maanden later, tijdens de nacht van 22 op 23 mei, wordt ingebroken bij molenaar Antoine De Portemont te Zarlardinghe en wordt er twee hectoliter bloem meegenomen. In juni 1847 zijn verscheidene dieven vooral uit op brood: op 12 juni een mislukte poging door Benoît Goossens, arbeider in zijn dorp Smeerebbe-Vloerzegem; tijdens de nacht van 17 op 18 juni een diefstal met inbraak bij weduwe Torrekens door François Ceuterickx, dagloner in zijn dorp Overboelare en op 25 juni door Charles Verstraeten, dagloner in zijn gemeente Zarlardinghe.

Ook het stelen van erwten wordt bestraft. Op 16 juli 1846 worden te Nieuwenhove Augustin en Thérèse Roosens, Jean Resé en een zekere Vander Maeren, allen uit Denderwindeke, voor dit misdrijf gevat. Een jaar later, in augustus 1847, worden opnieuw erwten gestolen, ditmaal in Onkerzele door inwoners van Onkerzele: eerst op 9 augustus door Rosalie en Berlinde Bruyneel en door François Segers en Martin Declercq, allen arbeiders, en laatst op 14 augustus door Rosalie en Berlinde (voor de tweede maal) en Pierre Bruyneel, allen arbeiders.

Ten slotte vermelden we nog het stelen van truffels op 21 juni 1847 door Vital Van den Bossche, landbouwer in zijn gemeente Nieuwenhove en twee weken later, op 5 juli, van kruiden door Isabelle Cauwel, Christine en Anne-Marie Vanden Berghe, spinsters in hun dorp Smeerebbe-Vloerzegem.

Daarnaast ontkomen tijdens deze rampjaren ook hoevedieren niet

aan de steelzucht van de hongeri-lijder. Kippendiefstallen komen het meest voor. Tijdens de nacht van 13 op 14 februari 1846 breken een zekere Jonckheere uit Geraardsbergen en Jean De Meyer uit Onkerzele in bij Felix D'hane in Onkerzele en ontvreemden er zes hennen. Op 5 april steelt François Ceuterick, dagloner kippen uit een hok in zijn dorp Overboelare en tijdens de nacht van 12 op 13 juni 1847 breken onbekenden in bij weduwe Molderez te Goferdinge en verdwijnen er met kippen en konijnen. Ook grotere dieren op de boerderij worden niet ontzien. Op 17 maart 1846 verdwijnt uit de stallen van François Cassenaer, landbouwer te Zarlardinghe, een kalf. De daders zijn onbekend. De volgende maand, op 11 april, wordt in diezelfde gemeente een hinde gestolen door François De Bodt. Op een weide te Onkerzele wordt door onbekenden tijdens de nacht van 15 op 16 mei 1847 een vaars gestolen en er meteen geslacht ⁽⁹⁾.

Andere landbouwproducten, niet meteen geschikt voor menselijke consumptie, worden eveneens ontvreemd. Zo zijn een paar aangiften van diefstal van koolzaad, waaruit dan olie wordt geperst. Op 8 april worden Dominique De Schauwer, landbouwer; Marie-Thérèse Delahaeye, spinster en Marie-Josèphe Lambien, meid betrapt tijdens het stelen van koolzaad in hun gemeente Zarlardinghe. In hetzelfde dorp, elf dagen later, op 19 april, wordt François De Bilde, dagloner te Overboelare, beticht voor hetzelfde misdrijf. Een onbekende steelt tijdens de nacht van 9 op 10 juni 1847 bij Pierre Van Den Bossche te Overboelare 50 pond vlas en garen ter waarde van 80 frank ⁽¹⁰⁾. Op 10 juli wordt

⁽⁹⁾ Gazette van Geeraardsbergen, 23 mei 1847, p. 3, k. 1: het krantenartikel meldt dat "In den nacht tusschen zaterdag en zondag der verledene week, is op de Schendelbeek-meersch eene vaerze gedood geweest, welke men den kop had afgesneden; de twee achterste billen had men met het vel medegedragen, en de ingewanden in den Dender geworpen, welke door eenige arme lieden er uitgehaeld zyn geweest. Men heeft tot alsnu de daders daarvan niet kunnen ontdekken."

⁽¹⁰⁾ Gazette van Geeraardsbergen, 13 juni 1847, p. 2, k. 3.

	Prisonier of Delict	Prisonier	Profession	Woning	Prisonier of Delict
Opfferingen	101 de pommard de terre	Monsieur de Gobber Jean	filande	Sint-Pandingen	Prisonier of Delict of pommard de terre
	101 de pommard de terre	16 of van Nieuwenhove	landbouw	Stamboulaire	
	101 de pommard de terre	18 of Dierckx Lander		Gravendijk	
	101 de pommard de terre	20 of Polack Augustin	filande	Sint-Pandingen	
	101 de pommard de terre	22 of Lander Christel	"	"	
	101 de pommard de terre	3 of Pape Louis	filande	Sint-Pandingen	
	101 de pommard de terre	16 of Nieuwenhove	"	"	
	101 de pommard de terre	9 of de Beyer Jean	bouw	Moerbeke	
	101 de pommard de terre	8 of van Luthem Jozef	"	Gravendijk	
	101 de pommard de terre	9 of Benjamin Katalie	bouw	Stamboulaire	
	101 de pommard de terre	Benjamin Berline	"	"	
	101 de pommard de terre	Legerd Jean	"	"	
	101 de pommard de terre	De Lenoir Martin	"	"	
	101 de pommard de terre	11 of Hoopland Christel	bouw	"	
	101 de pommard de terre	14 of Benjamin Jean	bouw	"	
	101 de pommard de terre	Benjamin Berline	"	"	
	101 de pommard de terre	Benjamin Berline	"	"	
	101 de pommard de terre	16 of Commensal Katalie	"	"	
	101 de pommard de terre	Spitsals Frederic	"	"	
	101 de pommard de terre	16 of Spitsals Frederic	"	"	
	101 de pommard de terre	16 of Legerd Benoit	bouw	Gravendijk	
	101 de pommard de terre	16 of De Beyer Jean	"	Onkerzele	

Fragment uit het rapport van de arrondissementscommissaris aan de provinciegouverneur met betrekking tot voedseldiefstallen te Goerferdinge, Nieuwenhove en Onkerzele in juli 1847.

een diefstal van stro geregistreerd. Het delict wordt gepleegd door Jean-Baptiste De Gelan in zijn dorp Schendelbeke. En op 2 september stelen Louis en François Monseur mest in hun gemeente Onkerzele.

Diefstal met braak in huizen en boerderijen

Een aantal deelgemeenten heeft in 1846-1847 niet alleen te maken met een reeks voedseldiefstallen. Bij heel wat inbraken, waarbij meestal de dieven kunnen ontkomen, worden objecten met een gebruikswaarde meegenomen: klederen, steenkool en hout om de winter te trotseren, huisraad en als het meezit, ook geld. Misschien hou-

den niet alle inbraken verband met de toenemende armoede onder de plattelandsbevolking, maar hun opvallend sterke stijging ten opzichte van de voorgaande jaren, wijst toch op een diepe crisis van de agrarische maatschappij.

Een eerste poging tot inbraak bij de burgemeester van Idegem noteert de veldwachter al op 2 januari 1846. Dominique Volkaert, zoon van Jean-Baptiste en zonder beroep, wordt aangehouden, maar zijn medeplichtigen kunnen de benen nemen. Het zijn Berline Dauw, spinster, vrouw van de ter dood veroordeelde Pieter-Joannes Goossens; Joseph Cooreman, arbeider; Locadie Brootcoorens,

spinster; allen uit Idegem en Joanna De Lapleir, echtgenote van Liévin Cauchie uit Sint-Antelinks. Nog diezelfde maand, in de nacht van 26 op 27 januari, wordt een tweede inbraak door onbekenden gepleegd, ditmaal te Moerbeke en met succes. Ze gaan er bij Augustin Goditiaboïs, herbergier en landbouwer aldaar, aan de haal met klederen en 100 frank in geldstukken. Beddengoed en klederen worden twee maand later, tijdens de nacht van 17 op 18 maart, door onbekenden gestolen bij Felix Detorcq in Overboelare. Op 11 april krijgt weduwe De Vos te Ophasselt dieven op bezoek. Er is linnen en boter verdwenen. Klederen en aardappelen worden gestolen te Viane tijdens de

nacht van 25 op 26 maart 1847 bij François Wuisbecq. De daders, allen uit het voornoemde dorp, zijn Pierre-Antoine en Jean-Baptiste De Coster, beide spinners; Jean Van Muylem en Jean-Baptiste Vanden Neucker, beiden wevers. Inbraken gebeuren dus vaak in samenspraak met burens, vrienden of naaste familieleden. De maand daarop, op 16 april, wordt opnieuw te Viane ingebroken en huisraad gestolen. De dieven zijn Jacques Krikilion, timmerman te Tollembeek; Etienne Loterman, klompenmaker; Jacques en Joseph Van Lierde, allebei arbeiders en allen woonachtig te Viane.

Steenkool en hout zijn onontbeerlijk om een warme maaltijd

Diefstallen op het veld

Men steelt hier en omstreeks niet alleen vele aardappelen en groenten, maar ook hooi en koornairen die men afsnijdt, in weerwil der wacht en waekzaamheid welke men houdt.

Woensdag namiddag is de genaemde Cromphout van Moerbeke, meerschwachter van den heer A.D.L. alhier, die in het hooi van dezelve gewerkt had en het gade sloeg, aengehouden en in de gevangenis gebragt. Men zegt dat hy reeds 50 of 60 bussels hooi verkocht had, en ongetwyfeld om het overige des te beter te kunnen bewaren, het grootendeels naer zyn huis had gedragen, zoo dat zyne woning daer byna gansch mee gevuld was.

Men houdt overal op de velden 's nachts de wacht; maer de dieven waken nog bete; een landbouwer die meende dat hy zich eenige uren mogt te slapen leggen vond by zyn ontwaken dat men van dien tyd had gebruikt gemaakt om verscheidene pleinen erwten, met kruid en al weg te nemen.

Gazette van Geeraardsbergen,
18 juli 1847, p. 3, k. 2.

te bereiden en/of om een harde winter door te komen. Met dit besef laten dorpsbewoners tijdens hun rooftocht deze brandstoffen niet liggen. Op 25 juni 1846 stelen Liévin en Jacques Vander Mynsbrugge, arbeiders in hun dorp Goferdinge, steenkool. Een jaar later, op 11 juni 1847, begaat Pierre van der Mynsbrugge, landbouwer te Goferdinge, hetzelfde misdrijf in Overboelare en op 26 juli ontvreemdt François Van Nieuwenhove, barbier te Overboelare, koolgruis te Goferdinge. Charles van Steenberg, arbeider, steelt op 26 oktober 1846 hout in zijn woonplaats Smeerebbe-Vloerzegem en op 2 november 1847 wordt ook Pierre Monseur in zijn dorp Onkerzele voor hetzelfde delict opgepakt. Wellicht heeft Monseur het hout gestolen om professionele redenen, want hij is plankenzager van beroep.

Geld wordt natuurlijk steeds meegenomen, hoewel dit misschien niet meteen de belangrijkste reden is om op dievenpad te gaan. Op 10 december 1846 wordt Adrien De Deyn, landbouwer in zijn gemeente Nieuwenhove, gevat voor gelddiefstal. François De Merdt, arbeider en Barbara Bruwer, naaister, beiden uit Pamel, jatten op 8 februari 1847 te Zarlardinge huishoudgerief en 200 frank. Precies vier maand later, op 8 juni, raakt Charles Chavatte, boottrekker met valse sleutels binnen in een woning in zijn dorp Idegem en steelt er graan en 65,5 frank. Soms worden pogingen tot inbraak of diefstal verijdeld, maar hoe en door wie vernemen we niet. Felix Beerens, arbeider te Steenhuize-Wijnhuize, mislukt in zijn poging tot een diefstal in Ophasselt op 21 maart 1847 en drie maand later, op 24 juni, is het Pierre-Jean Delloose, dagloner die in zijn dorp Zarlardinge er niet in slaagt iets

te stelen, nadat hij bij Adrien Van der Schueren heeft ingebroken. De nacht daarvoor is er een diefstal gepleegd te Onkerzele, maar buit noch daders zijn bekend ⁽¹¹⁾.

De sociale onrust bedaart geleidelijk

Vanaf 1848 komt de sociale onrust op het platteland geleidelijk tot bedaren. Er gebeurt nog wel regelmatig een diefstal, maar hun aantal neemt niet meer zo'n afmetingen aan als de voorgaande jaren. De aardappeloogst is ditmaal gelukt en de meeste dorpsbewoners hebben voedsel om het jaar door te komen. Degenen die verzwakt de hongerjaren doorkomen, worden toch nog gedwongen uit stelen te gaan. Ook de winterkou blijft voor sommigen een moeilijk te overbruggen periode. Een aantal arbeiders uit Onkerzele gaan in hun gemeente op zoek naar hout om te stelen maar worden gevat. Dit zijn Louis Monnier en Sylvester Schailleé op 5 januari, Martin De Poorter en Joseph Fivez op 7 januari en Médard De Poorter op 5 maart. In de politiearchieven vernemen we niet altijd de aard van het gestolen goed. Felix Hanckaert en Dominique Faut, arbeiders uit Grimminge, breken op 3 januari in bij hun dorpsgenoot Charles Andries en op 28 september wordt te Viane Isidore Van der Meulen opgepakt voor inbraak. We vernemen niets over de buit. Dit geldt ook voor Jean-Baptiste De Padt, arbeider uit Viane die tijdens de nacht van 14 op 15 maart wordt aangehouden wegens inbraak bij Martin de Clercq, landbouwer te Aker. Diezelfde De Padt zal drie jaar later, op 7 juli 1851, opnieuw worden gearresteerd omdat hij de jachtwet heeft overtreden. Hij zou dan rondventen met wild.

De enige diefstal tijdens de zomer van 1848 gebeurt te Zarlardinge,

⁽¹¹⁾ Alle delicten in de deelgemeenten tijdens de hongerjaren 1846-1847 vinden we in RAG, Provinciebestuur 1830-1850, nrs. 2016/1, 2018/A/1.

waar onbekenden op 5 augustus aan de haal gaan met kledij, geld en wissels. De volgende maanden maken de veldwachters alleen nog processen-verbaal op in de deelgemeenten Smeerebbe-Vloerzegem en Ophasselt. In Smeerebbe-Vloerzegem stelen onbekenden tijdens de nacht van 18 op 19 november een varken bij Pierre-François Van Damme. Een paar dagen eerder, op 16 november, wordt een rapendiefstal gemeld bij Pierre de Coster. Dergelijke diefstal doet ons terugdenken aan de hongersjaren 1846-1847. De daders zijn een zekere Vanden Berghe, dagloner; Marie-Jeanne de Boe, spinster; Melanie Linthout, spinster en een zekere Van Creusegem, dagloner; allen uit Smeerebbe-Vloerzegem. In Ophasselt gaat het om drie nachtelijke inbraken met diefstal: van 18 op 19 november van drie konijnen, van 22 op 23 november van aardappelen bij weduwe Metens en van 1 op 2 december van kippen, eenden en konijnen door François Brackener uit Sint-Maria-Lierde.

Het jaar 1849 betekent voor Geraardsbergen een zwarte bladzijde uit de geschiedenis van de stad. Dat jaar sterven tussen 15 augustus en 24 november 176 verzwakte burgers, merendeel werkzaam in de kwijnende textielnijverheid, van de cholera morbus. Voor de deelgemeenten zijn geen cijfers bekend, maar ook daar moeten een aantal inwoners, na een paar hongersjaren wellicht de ziekte hebben opgelopen⁽¹²⁾. Zoals hoger vermeld, zijn in de provinciale archieven voor 1849 geen politieverlagen voorhanden. Toch wordt de dalende trend van voedseldiefstallen, aangevat in 1848, de volgende jaren verder gezet. In 1850 krijgt de arrondissementscommissaris van Aalst zelfs geen enkele melding binnen. In 1851 is

het vooral Smeerebbe-Vloerzegem dat zich roert. Marie-Thérèse Stoffijn, spinster te Idegem, wordt er op 9 mei gevat voor het stelen van kruiden, de volgende dag loopt Françoise Heymans, spinster te Smeerebbe, voor hetzelfde misdrijf tegen de lamp. In het najaar, op 15 november, wordt Amélie Anno, meid uit Erwetegem, te Overboelare opgepakt voor het stelen van vlas. In 1852 is er een lichte opflakking met vijf diefstallen. Alphonse Vanden Bossche, knecht te Ophasselt, steelt op 20 januari kledij te Overboelare. In Nieuwenhove wordt op 4 maart Françoise Wiverberg, spinster gearresteerd voor de diefstal van eieren in haar dorp. Ze wordt meteen naar Oudenaarde gevoerd. Hetzelfde lot ondergaat Jacques Van Der Mynsbrugge, dagloner, voor inbraak en kolen-diefstal in zijn dorp Goferdinge tijdens de nacht van 6 op 7 maart. Pierre Goossens, François Van Breusegem en François Schoupe, allen zonder beroep, ontvreemden op 27 april hout in hun gemeente Smeerebbe-Vloerzegem. Onbekenden breken te Viane tijdens de nacht van 28 op 29 juni in bij Isabelle Thienpont, weduwe van Joseph de Spiegeleer en stelen er 50 kg boter en 10 à 12 broden.

De volgende twee jaar worden slechts twee diefstallen gerapporteerd op het platteland. Het gaat telkens om een inbraak met diefstal in een boerderij: op 11 maart 1853 in hun dorp Idegem door Corneille en Benjamin Wynant, jagers bij Albert Van Kerkhoven, en tijdens de nacht van 14 op 15 december 1854 door onbekenden bij Dominique Chrispeels te Viane⁽¹³⁾.

De volgende jaren van 1855 tot en met 1860 worden geen diefstallen meer gepleegd, wat er op wijst dat

de verpaupering van de plattelandsbevolking is gestopt en dat er in onze contreien opnieuw een relatieve welvaart heerst. Na 1850 worden heel wat arbeiders, die de voorbije jaren hun werk verloren en honger hebben geleden, aange trokken door de opbloeiende industrie (textiel, sigaren, lucifers) in Geraardsbergen.

- Inbraak met diefstal

De inbrekers en dieven op het platteland, die in de periode 1838-1852 worden gerapporteerd, zijn -hoewel het niet altijd aanwijsbaar is- in de meeste gevallen het slachtoffer van een gewijzigde agrarische en economische situatie. Ze worden gedwongen tot stelen om te overleven. We hebben hen in de vorige rubriek behandeld. Maar er zijn ook mensen die gewoon stelen om zich te verrijken. Soms halen ze een grote buit binnen, maar dit gebeurt slechts zelden. In de deelgemeenten zijn meestal gewone kruimeldieven aan het werk. Ze hebben het vooral op geld en wissels gemunt, wat niet wil zeggen dat zij andere waardevolle zaken onaangeroerd laten. Ze worden zelden opgepakt, wellicht omdat politiecontrole in de landelijke gemeenten gering is.

Een pastorij en vier dorpskerken

Plaatsen waar de pakkans gering is zijn de dorpskerken en -pastorijen. Ze zijn weinig beveiligd en men aast op gevulde offerblokken. Hier wagen zij regelmatig hun kans. Zo breken tijdens de nacht van 2 op 3 april 1833 drie dieven langs een venstertje binnen in de pastorij van Goferdinge. De pastoor wordt echter door hun bedrijvigheid gewekt en rinkelt met een belletje. De dieven zijn verrast en kiezen het hazenpad. Drie andere onbekenden wachten hen op bij het

⁽¹²⁾ RAG, Provinciebestuur 1830-1850, nrs. 4390/1, 4396: volgens deze inventaris heeft zich een geval van cholera voorgedaan te Idegem in 1832 en te Zandbergen in 1849.

⁽¹³⁾ RAG, Provinciebestuur 1830-1850, nr. 2019/1; Provinciebestuur 1851-1870, nrs. 1383, 1384, 1385/1-2.

kerkhof. De buit is mager, want de dieven zijn niet verder geraakt dan de vestibule, waar ze kledij hebben meegenomen.

Op 31 augustus 1837 krijgt ditmaal de kerk van Goeferdinge overdag het bezoek van dieven. Ze gaan er aan de haal met 20 frank. Nog diezelfde dag wordt ook in de kerk van het nabijgelegen Zarlardinge gestolen, maar hier wordt de buit niet vermeld. Een drietal jaar later, op 30 september 1840, wordt ingebroken in de kerk van Ophasselt. Slechts 3 à 5 frank wordt buitgemaakt.

Ook de kerk van Schendelbeke wordt door dieven niet ontzien. Tijdens de nacht van 3 op 4 november 1842 wordt in het gebouw ingebroken, maar er is geen melding van de buit. Het duurt tot 1851 alvorens dieven opnieuw toeslaan. Het scenario uit 1837 wordt overgedaan. Tijdens de nacht van 14 op 15 maart dringt Adrien De Vos, arbeider uit Moerbeke, binnen in de kerk van Goeferdinge. Hij wordt op heterdaad betrapt. Nog diezelfde nacht wordt er ook ingebroken in de kerk van Zarlardinge. Hier blijft de dief buiten schot. De vraag of hij samenwerkt met De Vos, is niet bekend ⁽¹⁴⁾.

Hoeve- en woninginbraken

Inbraak in boerderijen en alleenstaande woningen op het platteland levert de dief vaak een aardige geldsom als buit op. In een paar zeldzame gevallen wordt de dader gevat. Dit is het geval te Ophasselt en te Idegem in 1840. Pierre Spruyt, knecht te Wetteren, dringt te Ophasselt op 30 november de hoeve binnen van François Henau. Hij steelt er 345 frank maar wordt bij de kraag gevat. Ook Philippe Malfroid wordt opgepakt

De Sint-Bavokerk te Goeferdinge krijgt op 31 augustus 1837 dieven op bezoek. Daarna duurt het tot 1851, wanneer er tijdens de nacht van 14 op 15 maart opnieuw wordt ingebroken.

wanneer hij op 3 augustus in zijn dorp Idegem Philippe Despilt berooft van diverse voorwerpen en geld. De man wordt jaren later, op 1 oktober 1848, opnieuw gevat voor de diefstal van diverse ijzeren voorwerpen te Smeerebbee-Vloerzegem. Vijfhonderd frank en klederen vormen de buit voor onbekenden die op 19 december 1838 te Nederboelare inbreken in de woning van Felix Regibaux. In 1840 blijven nog drie diefstallen onopgelost. Op 17 maart wordt te Zarlardinge ingebroken in de woning van Pierre-Antoine van de Pontseele. De gestolen goederen zijn niet aangegeven. Op 2 oktober wordt ingebroken te Nieuwenhove in twee woonsten. De slachtoffers

zijn François Dauw, herbergier en landbouwer en Dominique Lemmens, bijzondere. Enkele wissels ter waarde van 300 frank zijn ontvreemd. Ten slotte wordt tijdens de nacht van 1 op 2 november te Ophasselt uit de boerderij van Pierre-Jean Laurent enkele wissels en een bedrag van 150 frank gestolen. Hier zou sprake zijn van een bende van zeven dieven, van wie een enkele gearresteerd op verdenking.

Oplichterij is tijdens de periode 1830-1860 in de deelgemeenten van Geraardsbergen een zeldzaam fenomeen. We noteren slechts twee gevallen. In februari 1832 wordt te Zandbergen Jean-Baptiste De Ville aangeklaagd voor het vervalsen van hooi. Wat hiermee precies wordt bedoeld, is niet duidelijk. En op 21 november 1838 worden Pierre-Jean De Coster, landbouwer en Donat Haelterman, slager, beiden te Idegem beschuldigd voor de verkoop van besmet vlees ⁽¹⁵⁾.

- bedelarij

De bedelarij is tijdens de periode 1830-1860 vooral een stedelijk probleem. Uit de morele verslagen is gebleken dat Geraardsbergen, in het bijzonder tijdens de jaren 1840, te kampen krijgt met verarmde inwoners uit de randgemeenten die van huis aan huis in de stad komen bedelen. Zij worden, zeker in een periode van algemene hongersnood, door het stadsbestuur geduld. Maar uit een onderzoek dat in 1840 door het Ministerie van Binnenlandse Zaken is uitgevoerd met betrekking tot de Belgische linnennijverheid, blijkt dat nog voor de echte crisis toeslaat, ook de dorpen geteisterd worden door bedelaars. Zij trekken in bendes het platteland rond. De dorpelein-

⁽¹⁴⁾ RAG, Provinciebestuur 1830-1850, nrs. 1999, 2005/1, 2012/1; Provinciebestuur 1851-1870, nr. 1383.

⁽¹⁵⁾ RAG, Provinciebestuur 1830-1850, nrs. 1998/1, 2007/1, 2010/, 2019/1.

gen zitten met de schrik, want zij zouden door hen worden bedreigd. Jean-Baptiste Van Belle ⁽¹⁶⁾, landbouwer en schepen van Viane, maakt het zelf allemaal mee. Op 12 maart vertelt hij aan de onderzoekers: *“Le nombre des mendiants est tellement augmenté que j’en ai peur, ils font des menaces. Dans le village de Vianne, il y a 120 ménages sur la liste des pauvres. Notre population se compose de 500 et quelques familles. Je donne tous les mercredis; 140 mendiants viennent à ma ferme, outre cela il y en a encore qui viennent tous les jours avec des menaces”*. De sterke toename van het aantal bedelaars schrijft hij toe aan de duurte van de levensmiddelen. Velen onder hen hebben hun werk verloren in de linnennijverheid en een poging om het kantklossen in de gemeente te introduceren, is mislukt ⁽¹⁷⁾.

Heel wat inwoners van de deelgemeenten leven dus van de bedelstand. Landlopers treffen we er daarentegen in slechts twee zeldzame gevallen aan. Zoals hoger aangestipt is landloperij strafbaar, zodat de veldwachter wordt geacht hierbij processen-verbaal op te stellen. Het gaat telkens om de gemeente Onkerzele. Op 3 juni 1833 wordt er geweld gepleegd op landbouwer Silvester Schailleé door Alexis Nurre, een landloper uit Gemeldorp, een gehucht bij Deftinge. Twee jaar later, op 29 januari 1835 wordt er Paul Bayens, een bedelaar uit Idegem, opgepakt wegens landloperij ⁽¹⁸⁾.

- moord

Kindermoord te Moerbeke en te Ophasselt

De moord op scheepsknecht Van Helverdinge aan de Dendersluis te Geraardsbergen op 13 juli 1846 zindert nog na onder de lokale bevolking, wanneer drie dagen later, op 16 juli, een vrouwenlijk wordt gevonden in een bosje te Overboelare. Na onderzoek blijkt het te gaan om Antoinette Monnier, vrouw van arbeider Jean-Baptiste Bloyaert. Zij is geboren te Lessen (provincie Henegouwen) als dochter van Benoît en Angeline Bauwens. Monnier woont en werkt als naaister in haar geboortestad. Heelmeester Egide Brootcoorens (1811-1871) uit Geraardsbergen vindt op het lichaam geen enkele aanwijzing van geweld en meent dat het hier gaat om *“un mort subite”*. Er wordt geen moordonderzoek ingesteld. Enkele maanden later, op 4 januari 1847, wordt te Schendelbeke het lijk gevonden van de 77-jarige Jacques Herregodts, dagloner. Na onderzoek blijkt de man gestorven te zijn door een beroerte ⁽¹⁹⁾.

Waar het duidelijk om moord gaat, is de vondst op 27 maart 1856 van het babylijkje van Donatus Beke te Ophasselt. Het gaat om een onecht kindje, dat daags voordien werd geboren en omgekomen is door wurging. Het politieverlag meldt dat de daders niet bekend zijn. Over een mogelijk moordonderzoek komen we niets te weten. Dit geldt evenzeer voor een gelijkaardig feit dat zich vele jaren eerder, op 31 december 1844, heeft voorgedaan in Moerbeke. Hier wordt een babylijkje van het mannelijk geslacht gevonden in een weiland. Heelmeester Brootcoorens en dokter François

De l’Arbre onderzoeken het wicht en stellen vast dat het kindje levend is geboren. Het politieverlag eindigt met *“Tot nu toe heeft men omtrent de zaak niets verder vernomen”*. Beide slachtoffers zijn hier duidelijk ongewenst. Dit probleem kan ook op een minder gruwelijke manier worden aangepakt zoals in Overboelare. Op 8 juli 1847 wordt door twee landbouwers een pasgeboren baby van het vrouwelijk geslacht zonder kleren gevonden in een graanveld nabij de Schillebeekstraat. Het kindje wordt in de burgerlijke stand van het dorp ingeschreven onder de naam Renilde Vandevelde en meteen toegewezen aan Elisabeth Abeels, echtgenote van Leander Imbo, landbouwer te Overboelare. Twee dagen later, op 10 juli, wordt de moeder van de vondeling, een dienstmeid, opgepakt en opgesloten. De volgende dag wordt zij overgebracht naar het stedelijk hospitaal, waar zij haar kindje terugkrijgt. Volgens de lokale pers verkeert de vrouw *“in zeer bedenkelijken staet”* ⁽²⁰⁾.

Een golf van geweld in 1833-1835

Net als in Geraardsbergen, vinden op het platteland regelmatig geweldsdelicten plaats. Zij vinden hun weerslag in de processen-verbaal opgemaakt door de veldwachter van het dorp. Tijdens de jaren 1833-1835 rommelt het onder de inwoners van Onkerzele. Personen noch bezittingen worden ontzien. Op 21 mei 1833 worden door Bartholomeus Bruyland uit Erembodegem verwoestingen aangericht in een bos dat toe-

⁽¹⁶⁾ F. DE CHOU, *Biografisch repertorium van de dienstverleners van Viane 1800-2000*, in *Gerardimontium*, 2008/220/22: Jean-Baptiste Van Belle (1804-1871), zoon van gemeentesecretaris Pierre-Joseph en Rosalie De l’Arbre, gehuwd met Sophie Vanderhouderlingen, katholiek schepen in 1848-1851, gemeenteraadslid in 1846-1848 en 1852-1872 en voorzitter van kerkfabriek in 1850-1871.

⁽¹⁷⁾ *Enquête sur l’industrie linière...*, p. 74-75.

⁽¹⁸⁾ RAG, *Provinciebestuur 1830-1850*, nrs. 1999, 2002/1.

⁽¹⁹⁾ *De Volksverdediger*, 10 januari 1847, p. 2, k. 3.

⁽²⁰⁾ *Gazette van Ceeraardsbergen*, 18 juli 1847, p. 3, k. 2; RAG, *Provinciebestuur 1830-1850*, nrs. 2014/1, 2016/1, 2018/1; *Provinciebestuur 1851-1870*, nr. 1386/2.

GEMEENTE *Ophasselt*
 OPENBARE ONDERSTANDEN.

Verworping van een kind

NAAM VAN NANEN.	OEFEN- DOV.	GESLACHT.	BURGERSTAND.			BEROEP.	PLAETS			Dag en uur van het toeval, en deszelfs wezenlyke of vermoede oorzak.	Wezenlyke of waarschynlyke tyd, gedurende welken de persoon aan de oorzak des toevals is onderworpen geweest, voorzeker gevonden of bygestaan te zyn geworden.	In geval van dood, heeft de persoon al of niet teekens van leven gegeven na het toeval?	Aard en duur der toegeliende onderstanden.	TITELAC der Onderstanden.	AENMER- KENINGEN.	
			Ongehuwd.	Gehuwd.	Weduwnaar of weduwe.		Der geboorte.	Van het verblyf of der woonst.	Aard des doods indien daer heeft plaats gehad.							
<i>Le tust.</i>	<i>Eindig</i>	<i>manlyk</i>					<i>Ophasselt</i>	<i>Ophasselt</i>	<i>Verworping</i>	<i>27. Nov. 1856</i>	<i>in zyn woonplek te Ophasselt overleden.</i>	<i>Verworping</i>				

A. In alle ongeoorzete toevallen, al of niet door men-
 dood gevolgd, de zelsnoorden begrepen, moet dit
 a. dadelijk in drie dubbel opgemaakt worden, en ter-
 twee afschrijven aan M. den Arrondissements-Com-
 missaris en een aan M. den Procureur des Konings. —
 Circulaire van den 25 April 1846, Mem. Adm.
 n. 39.

Gedaen te *Ophasselt* den *15 April 1856*
 De Burgemeester.
[Handwritten Signature]

Medisch verslag van het onderzoek van het babylijkje van Donatus Beke, dat te Ophasselt door wurging is omgekomen (13 april 1856).

behoort aan Jacques Merckaert, op dat ogenblik assessor van Onkerzele. Wellicht gaat het hier om een wraakactie. Zoals al eerder vermeld pleegt een paar weken later, op 3 juni landloper Alexis Nurre uit Deftinge, geweld op landbouwer Silvester Schailleé. Op 2 december ondergaat Pierre Van Coppenholle door onbekenden hetzelfde lot. Zes dagen later, op 8 december, worden twee aangiften gedaan van "mauvais traitement": het gaat om Isabelle-Rose Roos en om Jean-Baptiste Vanden Brande. Beiden beweren van elkaar dat ze slecht behandeld en uitgescholden zijn. Op 10 februari 1834 dienen de hoger genoemde Jacques Merckaert en een zekere Coppez klacht tegen de eveneens hoger ver- melde Silvester Schailleé wegens persoonlijke beledigingen. Het

jaar daarop, in 1835, worden de onenigheden in Onkerzele vooral op het veld "uitgevochten". Op 24 februari brengt landbouwer François Defroy schade toe aan een weiland, in bezit van wagen- maker Emmanuel Janssens uit Geraardsbergen. Hij zou zonder de toelating van de eigenaar zijn koeien erop hebben laten grazen. Het tolerantiegehalte van sommige dorpelingen is laag. Elisabeth De Taye en Thérèse Merckaert worden aangeklaagd omdat zij op 23 maart stengels van koolzaadplanten op andermans eigendom hebben afgesneden. Ten slotte doet land- bouwer Martin Peerts op 31 juli aangifte van schade aan de vruch- ten op zijn veld door andermans kippen. Dergelijke houding aan verdraagzaamheid vinden we in deze periode ook in Zarlardingne. Hier wordt op 7 januari 1838

Bavon Vanden haute bekeurd om- dat hij een troep ganzen op ander- mans weiland laat grazen. Nog twee losstaande daden van agressief gedrag in de dorpen rond Geraardsbergen tijdens de jaren 1830 staan vermeld. Op 8 okto- ber 1831 wordt de veldwachter van Smeerebbe-Vloerzegem hard aangepakt bij de arrestatie van deserteurs (vermoedelijk uit het Belgische leger). Twintig dagen later worden ze veroordeeld tot drie dagen gevangenisstraf en een geldboete. Waarschijnlijk is het er nog harder aan toe gegaan in Idegem op 27 maart 1837. Paul Buydens wordt er in elkaar geslagen met verwon- dingen tot gevolg door zijn dorps- genoten Corneil De Mulder, Pierre Van Belle en Josse Spitaels, allen dagloners en Adrien De Mulder,

herbergier ⁽²¹⁾).

Het geweld keert na een lange rustperiode terug

Opmerkelijk keert de algemene rust terug in de landelijke omgeving tot de hongersjaren 1846-1847. Als gevolg van mislukte oogsten, werkloosheid en hongersnood raken de gemeederen verhit. Er wordt niet alleen ingebroken en gestolen, er zijn ook wraakacties waarbij opzettelijk veldgewassen worden vernietigd en geweldpleging zijn schering en inslag. In 1846 zijn de eerste tekenen van deviant gedrag. Op 20 mei is de opschudding groot te Goferdinge, wanneer er landbouwer François Pevenagée wordt opgepakt wegens verkrachting van de tienjarige Marie-Thérèse Faucart uit Sint-Maria-Lierde. In Smeerebbe-Vloerzegem wordt Pierre Goossens, arbeider op 3 oktober mishandeld door Jean Goossens. Wellicht gaat het hier om een familietwist. De spanningen op het veld beginnen zich ook te roeren. Eveneens te Smeerebbe-Vloerzegem wordt op 3 mei T. Coopman, landbouwer te Voorde, aangeklaagd omdat hij zijn koe op andermans weide laat grazen en op 2 september wordt Virginie Matthys, naaister in haar gemeente Zarlardinge, gevat terwijl zij andermans cichoreiplanten vernietigt.

In 1847 is agressief gedrag niet weg te denken onder de verpauperde plattelandsbevolking. Op 17 februari wordt in Moerbeke Jean-Baptiste Goossens geslagen en verwond door zijn dorpsgenoten Martin Van Nieuwenhove, Jean-Baptiste en François Waeyenberg, Adrien Vander Puttten, arbeiders en Jean Daever, arbeider uit Onkerzele. De vijf daders

worden ingerekend en dadelijk naar Oudenaarde gevoerd ⁽²²⁾. In Onkerzele is overigens, net als tijdens de jaren 1833-1835, gewelddadig gedrag vooral in dit hongersjaar een constante. Op 9 juli wordt François De Taeye, arbeider uit Moerbeke, mishandeld en op 20 oktober pleegt Adrien Rigou, arbeider uit Geraardsbergen, geweld in het dorp. Op 10 december treedt Charles-Louis Roels, een herder uit Grimminge, gewelddadig op tegen Geraardsbergenaar Henri Merkaert. Nog op 8 maart 1848 wordt Jean-Baptiste Mangelinckx, arbeider in de gemeente, aangeklaagd wegens beledigingen aan een niet nader genoemd persoon. De andere criminele feiten spelen zich allemaal af te Smeerebbe-Vloerzegem. Het gaat in de eerste plaats om wraakacties binnen leden van dezelfde dorpsgemeenschap, behalve Egide Volckaert, arbeider uit Voorde, die op 22 mei 1847 een weiland, dat toebehoort aan burgemeester Joseph Van Crombrugge, vernietigt. Op 2 augustus verwoesten Benoît en Pierre Goossens, arbeiders er andermans oogst en bijna een jaar later, op 1 juli 1848, doet een andere dorpsbewoner Pierre D'haenens net hetzelfde. Vernieling van andermans oogst treffen we overigens ook nog aan in Zarlardinge op 14 juli 1847 door Martin De Ville, dagloner. De overige feiten in Smeerebbe-Vloerzegem zijn geweldsdelicten. Op 8 maart 1848 worden P.A. Vanden Bossche en zijn echtgenote mishandeld door Pierre Robinon, knecht en Seraphin Bauwens, rietbewerker, beiden te Idegem. Ook Philomène Van Waeyenberghe wordt op 8 juni het slachtoffer van een gewelddadig optreden. De dader is dorpsgenoot J. De Vleeschauwer. Het geweld in Smeerebbe-Vloerzegem wordt tijdens de periode 1830-1860 afge-

sloten met een klacht op 8 februari 1852 tegen Jean-Baptiste Becqai, knecht aldaar, wegens agressief gedrag. Hiermee zijn we beland in de jaren 1850... ⁽²³⁾

Opnieuw landelijke rust tijdens de jaren 1850

Terwijl vanaf 1855 een vloed van geweldsdelicten Geraardsbergen overspoelt, keert de algemene rust langzaam terug op het platteland. Op 24 december 1853 is er in Ophasselt sprake van weerspanning door landbouwer Jean-Baptiste Roelandt tegen de deurwaarders die belast zijn met de terugvordering van zijn belastingen.

Welke betekenis we moeten hechten aan het tafereel dat zich in Onkerzele afspeelt tijdens de nacht van 19 op 20 augustus 1853 op het weiland van een zekere Moulart uit Sint-Lievens-Esse, blijft onbeantwoord. Die nacht gooien 18 à 20 onbekenden -volgens de veldwachter gaat het hier om "malfaitteurs" of boosdoeners- er nagras in de grachten en mishandelen er de wachters, die de benen nemen. Ten slotte eindigen we in het dorp Waarbeke, waar tijdens de bestudeerde periode blijkbaar een geweldloze en in harmonie levende dorpsgemeenschap leeft. Maar toch, op 4 mei 1856 worden Jean-Baptiste Van Cutsem, zonder beroep en woonachtig in deze gemeente, samen met Aloïse Somers en anderen opgepakt om reden van vernieling van een houten huisje ⁽²⁴⁾.

(wordt vervolgd)

Jacques DE RO
jacques.de.ro@telenet.be

⁽²¹⁾ RAG, Provinciebestuur 1830-1850, nrs. 1997/1, 1999, 2000, 2002/1, 2005/1, 2007/1.

⁽²²⁾ De Volksverdediger, 28 februari 1847, p. 3, k. 1.

⁽²³⁾ RAG, Provinciebestuur 1830-1850, nrs. 2016/1, 2018/A/1, 2019; Provinciebestuur 1851-1870, nr. 1384.

⁽²⁴⁾ RAG, Provinciebestuur 1851-1870, nrs. 1385/1, 1386/2.